

Eneolit – variabilita tvarů

Tento džbán získal v roce 1912 archeolog Josef Antonín Jíra od dělníků pracujících na úpravě pozemku pro státní dráhu v Praze-Bubenči (v dnešní Papírenské ulici). Pochází z kostrového hrobu dospělé osoby z pozdní doby kamenné – eneolitu (4500–2200 př. n. l.). Dle typické výzdoby a profilace je možno tuto nádobu datovat do období kultury nálevkovitých pohárů (3800–3500 př. n. l.). Džbán je zdoben žebříčky provedenými dlátkovitými vpichy na leštěném povrchu. Podobně jsou vyplněny trojúhelníky pod okrajem a také hrana okraje je ozdobně přesekávaná. Ve sbírce Muzea hlavního města Prahy je uložen pod inventárním číslem A 935.

Ve starším eneolitu, do kterého spadá také kultura nálevkovitých pohárů, lidé rozvinuli a ustálili škálu typů keramických nádob. Vyráběli hrnce, zásobnice, koflíky, poháry, džbány, mísy, amfory aj. Tyto základní tvary nádob natolik upevnily své místo ve střední Evropě a jižní Skandinávii, že jejich výroba přetrvávala až do konce doby bronzové, tedy po celých 3000 let! Typ nádob zůstával stejný, měnila se pouze profilace a výzdoba.

Koflík kultury nálevkovitých pohárů
(3800–3500 př. n. l.) nalezený v Praze-Miškovicích
(inv. č. A 236702).

Zásobnice kultury nálevkovitých pohárů
(3800–3500 př. n. l.) z výzkumu v Řepné ulici
v Praze-Ďáblicích (inv. č. A 283222).

Hrncík kultury nálevkovitých pohárů
(3800–3500 př. n. l.) z výzkumu v Řepné ulici
v Praze-Ďáblicích zdobený výčnělky (inv. č. A 283296).

Nádoby na pití piva

Zvláštní postavení mezi keramickými nádobami pozdní doby kamenné zaujímají nádoby určené na pití (poháry, koflíky, džbány) a uchovávání nápojů (amfory). Pro eneolitickou kulturu badenskou (3400–3000 př. n. l.) jsou pak typické keramické soubory malých nádobek s výrazným uchem, tzv. čerpáčků. Jistě není náhodou, že se tyto speciální nádoby na nápoje objevují ve střední Evropě v době, kdy se zde pravděpodobně začaly také připravovat kvašené nápoje (pivo), které jsou spolu s kvašeným chlebem mnohem výživnější než obilí ve formě kaše nebo nekvašeného chleba. Pravěké pivo neobsahovalo chmel, zato bylo dochucováno bylinami, ovocem a medem. Někteří badatelé se dokonce domnívají, že člověka k pěstování obilí přivedla právě chuť na pivo.

V hrobech kultury nálevkovitých pohárů nacházíme jako typickou součást pohřební výbavy amforu nebo džbán. Tato nádoby vynikají mezi ostatní nezdobenou keramickou produkcí té doby svou krásnou rytou výzdobou. Tušíme, že tato výzdoba měla nejen funkci estetickou, ale i komunikační. Takové nádoby se používaly během tzv. picích slavností – při významných rituálních a společenských událostech, jako byly např. svatby, pohřby, pití na bratrství apod., jistě ne na každodenní popíjení. Výroba piva totiž trvá několik dní a není efektivní v malém měřítku, navíc podomácku vyráběná piva rychle kysnou a je tedy potřeba je rychle zkonsumovat.

V období eneolitu bylo ve střední Evropě zemědělství již plně etablované, vytvářelo přebytky a ty ve formě prestižních nápojů (piva) pak budovaly společenské vztahy.

Zajímavostí je, že se džbány kultury nálevkovitých pohárů vyráběly ve dvou velikostech, a to buď nezdobené, nebo zdobené dvěma dekory (vertikální pásy a vertikální obrvené linie), které se nevyskytují nikdy společně na jedné nádobě. Rozdíl objemu malých a velkých džbánů byl 500–1000 ml. Existovalo tedy celkem šest druhů džbánů. Zda těchto šest skupin džbánů na popíjení (alkoholických) nápojů odráží také rozdělení společnosti (muži, ženy, bojovníci, staří, patriarchové apod.), jak nám ilustrují poháry z pohřebních výbav z mladšího eneolitu, však bohužel zatím nevíme.

Dvouchá amfora kultury nálevkovitých pohárů
(3800–3500 př. n. l.) s leštěným povrchem a rytou výzdobou v podobě šikmo šrafovaných trojúhelníků pod okrajem a žebříčkovitých vzorů v trojúhelníkových výduti z výzkumu hrobu v Českomalínské ulici v Praze-Bubenči (inv. č. A 925).
Kromě amfory obsahovala hrobová výbava také keramický přeslen (A 927) a kamenné nástroje, které se nedochovaly: sekeromlat a tři šipky.